

Vebjørn Horsfjord, Sven Thore Kloster, Gina Lende og Ole Jacob Løland, *Global kristendom. En samtidshistorie*. Universitetsforlaget, 2018 (372 sider).

Anmeldt av Anne Stensvold

Boken avgrenser seg, som undertittelen sier, til nåtiden. Noe annet ville også vært umulig om den ikke skulle blitt for stor. Boken er delt inn i 9 kapitler, hvorav 7 kapitler, hvert på rundt 25–30 sider, skal dekke hvert sitt større geografiske område. De to siste kapitlene er kortere og handler om kristendom i Norge, og det siste kapitlet tar for seg globale utviklingstrekk, som veksten i karismatiske former for kristendom; økumenisk kirkesamarbeid; svekket oppslutning om kristendom i Vesten (sekularisering) og økt kristen aktivitet i Afrika, Asia og Sør-Amerika. Boken utmerker seg med et fyldig noteapparat som viser forfatterens fagkompetanse, knytter an til aktuelle fagdebatter og gir nyttige tips til videre lesning. Den er utstyrt med indeks og en fyldig bibliografi.

Global kristendom tar mål av seg til å gi en generell innføring i «hvordan kristendom formes og kommer til uttrykk på mange forskjellige måter» (s. 16). De syv geografiske kapitlene som tar for seg Asia, Afrika, Midtøsten, Øst- og Vest-Europa og Nord- og Sør-Amerika er fordelt mellom forfatterne på bakgrunn av deres spesialkompetanse og faglige interessefelt. Det fungerer bra. Boken er spekket med opplysninger, men er allikevel ikke tung å lese fordi fortellerstilen er lett og forfatterne tydeligvis legger vekt på formidling. Hvert av kapitlene ser nærmere på ett eller to utvalgte land. Utvalget er noe uklart, men reflekterer forfatterens forskningskompetanse og interessefelt. Hvert kapittel anlegger ulike perspektiver, som sekularisering i behandlingen av Vest-Europa, kasteløse og etniske minoriteter i India, og karismatisk kristendom i Sør-Amerika. Denne fordelingen bidrar til å nyansere bildet av dagens kristendom, men mangelen på en felles gjennomgående tematikk gjør bildet så mangfoldig, at boken fremstår som en samling av eksempler på ofte ukjente sider ved dagens kristendom snarere enn som en analyse av

fellestrekk. En mer systematisk behandling av viktige fellestrekk som kolonihistorie eller nasjonal religionspolitikk, ville gjort den til noe mer enn en fortelling om «det store globale mangfoldet» (s. 20).

Boken er et ambisiøst, komparativt prosjekt, som åpner for flere viktige diskusjoner – om religionsbegrepet, sekulariseringsteorier og endringsteorier mer generelt. Dette er forskningsmessig interessant, men utenfor bokens hensikt og mål. *Global kristendom* er en lærebok på innføringsnivå, og selv om forfatterne ikke sier det direkte, viser det seg allerede i innledningen at norsk, protestantisk kristendom fungerer som utgangspunkt og rammefortelling. Her blir leseren presentert for Jesu' misjonsbefaling som en forklaring på hvorfor vi i dag finner kristendom på alle kontinenter. Ikke noe galt i å se på sammenhengen mellom misjon og globalisering, men her savner jeg en påminnelse om at kristendommens utbredelse også må ses i sammenheng med politiske forhold, f.eks. europeisk kolonialisme.

I innledningskapittelet skriver de fire forfatterne, tre teologer og en religionsviter (Lende), at kristendom – som alle andre religioner – er et «hybrid fenomen» (s. 17). Med det mener de at kristendommen tar farge av sine omgivelser. Her ville det vært bedre dersom forfatterne hadde fulgt vanlig religionsvitenskapelig praksis og skrevet at kristendom, som all annen religion, er et historisk fenomen. Ved å velge betegnelsen hybrid, er det som om det finnes en ren form for kristendom et eller annet sted. Videre i innledningen leser vi at boken fokuserer både på endringer «nedenfra», dvs. det folk tror og gjør, og «ovenfra», dette siste forklart som «det institusjoner, kirkeledere og andre offentlige personer uttrykker» (s. 17). Dermed åpnes det i prinsippet opp for et maktkritisk perspektiv, hvor endringer og nyvinninger i dagens kristendom ses i lys av spenningen mellom folk og lederskap. Men kapitlene tar ikke opp maktperspektivet, og behandler istedenfor kristendom «nedenfra og ovenfra» som to sider av samme sak. Kanskje skyldes det forfatternes mål om å «ikke ta stilling til hva som er sann eller riktig kristendom» (s. 18), men resultatet er at boken blir en harmoniserende fortelling om mangfold forkledd som toleranse og enighet.

Kapitlene er organisert geografisk. I første kapittel skriver Gina Lende om utviklingstrekk i afrikansk kristendom som hun setter i en kolonialhistorisk kontekst. Litt lenger ut i boken har Lende et kapittelet om Vest-Europa hvor hun skriver om afrikansk «misjon i nord», sekularisering og den verdiliberale, demokratiske formen for kristendom. Ole Jakob Løland har ansvar for kapitlene om Amerika, og skriver om pinsebevegelsens suksess i Brasil og lokale former for katolisisme i Mexico. I kapittelet om Nord-Amerika skriver Løland om verdikonservative evangelikale og pinsekarismatiske trossamfunn i USA. Sven Thore Kloster har skrevet kapitlene om Midtøsten og Norge. Hans beskrivelser av de gamle kristne trossamfunnene i Midtøsten er en «tour de force» i å skape sammenheng i en svært komplisert historie, men fremstillingen blir for knapp, og skjemmes av at han ukommentert benytter betegnelsen «det hellige landet» (s. 138). Vebjørn Horsfjords kapittel om Øst-Europa tar blant annet opp samarbeidet mellom Russlands ortodokse kirke og Putins regime. Hans kapittel om Asia har fokus på India og Kina med vekt på henholdsvis minoritetsproblematikk og statlig religionskontroll. Her fungerer fortellingen om Indias gamle, kristne minoritet som en påminnelse om fordelene med å se kristendom i et globalt perspektiv.

Innledningen og siste kapittel står forfatterne sammen om. I siste kapittel «Kristendommens globalisering – tradisjon og endring», får vi en oppsummering av fire utviklingstrekk: forflytning av kristendommens tyngdepunkt fra nord til sør i verden; pinsebevegelsens fremgang – på bekostning av tradisjonelle kirkesamfunn; den politiske innflytelsen til den katolske kirkens globale nettverk; og eksistensen av et nettverk av interkristent samarbeid (økumenikk).

Boken er godt skrevet, og formidler et oppdatert og faktabasert bilde av kristendom i verden i dag. Men ved å unngå kritiske spørsmål og teoretiske diskusjoner (annet enn i noteapparatet) skaper forfatterne en harmoniserende fortelling. Jeg håpet på noe mer: For det første lurer jeg fortsatt på suksessen til karismatisk kristendom: hva er det ved denne emosjonelle, ikke-intellektuelle religionsformen som fenger på tvers av kulturer? Et annet tema som heller ikke diskuteres, er det

globale perspektivet som boktittelen lover. Dette begrepet blir ikke stort annet enn en paraplybetegnelse for en fortelling om ulike kristendomsformer rundt om i verden. Samtidig tviler jeg på at fraværet av konflikt og uenighet mellom kristne trossamfunn er nødvendig av plasshensyn.

Denne boken har fått meg til å reflektere over to mer allmenngyldige spørsmål. For det første hvorfor læreboksjangeren kjennetegnes av en harmonisering av fagstoffet. *Global kristendom* er ikke den første læreboken som har satt meg på denne tanken. Er det nødvendig? Er det ikke mer effektiv pedagogikk å få frem uenigheter – å skape litt kognitiv dissonans som tvinger leserne til å stoppe opp og reflektere kritisk over det de leser? Det andre spørsmålet angår religionsbegrepet, eller nærmere bestemt ‘verdensreligion’ og ‘kristendom’: Hva bruker vi disse begrepene til? Etter at jeg for noen år siden leste Tomoko Mazusawas *The Invention of World Religions* (2005), som kritiserer ‘verdensreligionene’ som en historisk konstruksjon skapt for å tjente europeiske kolonimaktens interesser, ble jeg oppmerksom på hvordan kategoriene vi bruker kan tjene bestemte maktposisjoner eller politiske krefter. Som fagkonsulent for en FN-rapport om verdensreligionenes forhold til kvinnehelse og familieplanlegging noen år senere fikk jeg se hvordan ‘verdensreligion’ fungerer som et effektivt maktpolitisk begrep. Rapporten skulle gi en oversikt om hvilke utfordringer FN-programmer kan forvente seg fra de ulike verdensreligionene i spørsmål om barneekteskap, prevensjon, skolegang for jenter osv. Som om det lar seg gjøre å skille ut religion som en helt egen kategori for å forklare ulik sosial praksis på tvers av tid og sted. Her fikk jeg se hvordan ‘verdensreligioner’ i praksis legger føringer på FN-politikk. Når forfatterne av *Global kristendom* ikke definerer ‘kristendom’, men nøyer seg med å vise til «de som på en eller annen måte regner seg som kristne”(s.18), og velger å se bort fra flere tusenårs teologisk diskusjon om kristendommens grenser og skillet mellom rettroende og vantro, blir det vanskelig for leseren å se hva som holder mangfoldet av eksempler sammen. Å vise til de troendes selvforståelse kan være greit hvis målet er å forstå en religiøs gruppes verdenssyn, men er ikke hensiktsmessig hvis man skal forklare en religiøs gruppes forhold til samfunnet. Dette minner

meg om en debatt mellom en religions- og en kristendomsviter da jeg var student. Religionsviteren mente at religion er som et hvilket-somhelst menneskelig fenomen og må studeres på samme kildekritiske, vitenskapelige måte. Kristendomsviteren, derimot, argumenterte sterkt for at religionsforskeren må ta utgangspunkt i det kjente (norsk kristendom) for å forstå det ukjente (andre religioner). Hans standpunkt var godt begrunnet med henvisning til en vanlig hermeneutisk forståelse av fordom og forståelseshorisont, men bygget på den tvilsomme antagelsen at studentene hadde en kristen bakgrunn. Så også denne boken. Og i forlengelsen av dette, at kristendom utgjør en helt egen (selvforklarende) kategori.